

Stikla filozofs

"Es esmu bijis armijā, bet tikai vienreiz uzvilcis formu un paņēmis rokā ieroci, kad nodevu zvērestu. Es nekad neesmu šāvis. Es nevienam neesmu iesitis. Man nav automašīnas. Man nav mobilā telefona."

Stikls traukos, lampās, plauktos, starpsienās, ēku jumtos un fasādēs. Pie tā ir pierasts. Izstādē "Brīvdziesmu koordinātas" Dainis Gudovskis ar stikla objektiem skulptūrām šo materiālu no lietišķās mākslas ir pārcēlis mūsdienu modernās mākslas teritorijā.

— Ģenētiskais kods.

— Kopš agras, agras jaunības man ir zināmas četras piecas lietas, kuras nedrīkstu darīt. Viss. Tad tu saproti, ka tas tev ir ielikts. Zināma informācija, ar kuru tu vari operēt.

— Kāpēc cilvēks nodarbojas ar mākslu?

— Domājošs cilvēks noteikti tādēļ, lai likvidētu kādu disharmoniju sevī. Mākslinieka darbs būtībā ir milzīga lepība, jo mēs domājam tādās kategorijās, kur, teiksim tā, faktiski normāli šo dzīvi nedrīkstētu dzīvot. Darīt sev — tā ir milzīga lepība. Tā ir privilēģija — ieguldīt savu fizisko laiku, naudu, iekšējos resursus, zinot, ka tam nebūs merkantila ekvivalenta. Man ir cerība, ka ar to varēšu nodarboties līdz pat pēdējam elpas vilcienam.

— Kas ir "Brīvdziesmu koordinātas"?

— Es un jebkurš mans kolēģis esam angažēti ikdienas maizes darbos. Man tas ir pasniedzēja darbs Valsts Mākslas akadēmijā (stikls un kompozīcija) un Rīgas Amatniecības vidusskolā (reklāmas dizains un forma). Brīvdziesmu refleksija jeb domu koncentrācija uz materiālu — stiklu — notiek darba dienu vakara stundās, sestdienās, svētdienās. Faktiski brīvdziesmas ir visas stundas, ja vien tev savs darbs ir tīkams, ja viņš tev sēž aknās. Visi šie dzīves paralēļlīniji ir savienoti, tiem nav atrāvuma, arī lasot vai klausoties mūziku. Manā brīvdziesmu tēlu sistēmā, manā formveidē ietilpst arī manas izpriecības (daba, sievietes, alkohols).

Studiju laikā strādāju dažādās PSRS stikla rūpnīcās gan par stikla pūtēju, gan par masas, no kā tiek vārīts stikls, veidotāju, gan par slīpētāju. Trīs gadus Līvānu stikla fabrikā dizainēju tā saucamo unikālo stiklu, kas ir 50—100 eksemplāros. Man ir bijuši krāsainie periodi — pat dzeltens, sarkans, zils, zaļš stikls. Ir bijis optiskais stikls, kur iekšā dažādi ieslēgumi (dažādu masu, metāla, folija), kas atstāj fantastisku iespaidu. Taču tas viss ir zaudējis jēgu, jo, izejot tam cauri, zinu, ka tas ir tikai ārienes tēls. Tāpēc pašlaik cenšos minimalizēt savu formveidi, kompozīciju, izejot no priekšmetiskās vides, kas ir bijusi gadu tūkstošiem (lode, kubs, cilindrs, taisnstūris, elipse). Es brucinu un tad atkal audzēju, tomēr saglabāju to, ka katrai manai kompozīcijai pamatā ir kāds mūžīgais modulis. Es pasauli uztveru diezgan konstruktīvās formās, kaut gan pats uzskatu, ka esmu plastikis.

Stikls kā māksla ir tur, kur es jūtu, ka tas nav sagandēts, nav pārslogots, nav pārlikts ar krāsainību. Mani saista tektoniskais, kas kaut kādā veidā iet vienā blokā ar tēlniecību. Tur es saskatu stiklam jēgu. Kad man prasa, kāpēc darbiem nav nosaukuma, es brīnos. Saku: tematika ir dota, pie tam diezgan precīza. "Brīvdziesmu koordinātas" tāpat ir viss, ko es daru, jūtu, izdzīvoju. Domāju, ka mēs par daudz runājam, stāstām, izskaidrojam. Es gribu cilvēku atbrīvot, dot tikai šo ievirzi, lai viņš pats iemācās saskatīt. Tāpat kā mēs mācāmies runāt un klausīties, mums jāemācās arī skatīties. Jebkurā kompozīcijā viss ir pateikts priekšā. Ņem ārā. Kā Herberts Markūze saka: "Pamet savu aķīti uz debess maliņas un novelc to lejā." Būtībā tas ir arī mans pedagoga uzdevums — mācīt skatīties, jo tas agrāk vai vēlāk impulsējas tevī, tavos darbos...

— Pret kādām cilvēku vājībām izjūti līdzsietību?

— Pret haotismu.

— Īpašība, kuru visaugstāk vērtē citos.

— Tolerance.

— Pienākums.

— Vispirms — pret darbu. Tā ir augstākā vērtē. Protams, būt godīgam pret sevi. Tā ir pilnīga kazuistika, kad saka — es mīlu visu pasauli un visus cilvēkus. Lozungi par pienākumu pret valsti, sabiedrību un tas, ka māksla pasauli darīs labāku, ir tukša skaņa, to ir pierādījusi visa civilizācijas vēsture. Es esmu bijis armijā, bet tikai vienreiz uzvilcis formu un paņēmis rokā ieroci, kad nodevu zvērestu. Es nekad neesmu šāvis. Es nevienam neesmu iesitis. Man nav automašīnas. Man nav mobilā telefona.

— Atkarīgs no kā?

— No konkrētas vides, Siguldas. Tā man rādās sapņos un liek pulsēt daudz maz pozitīvi. Tā gan ir liela bezatbildība, ka ar Induļa Rankas akmeņiem tur vide ir devalvēta. Ir iedotas ambīcijas cilvēkam, kas būtībā nespēj noturēt nevienu darbu. Tas projekts jau tagad ir morāli novecojis un izgāzies. Kā bezjēdzīgs Sīzifa darbs. Es Siguldā neklīstu uz to pusi.

— Mākslas kritika.

— Ingrīda Burāne varbūt ir pēdējā mohikāne. Jo viņa, ja arī kaut ko saka, dara to precīzi. Viņai ir arguments, domas skaidrība. Viņā ir vērts ieklausīties, un faktiski viņa man ir vienīgā autoritāte. Es brīnos, ka Mākslas akadēmijā ir milzīga mākslas vēsturnieku katedra, bet — kas tur notiek, kā viņi tiek audzināti, kādā veidā? Vai tiešām nav ceļi, lai 3.—4. kursā iezīmētos noteikta orientācija uz kādu materiālu vai mediju. Esmu to prasījis, taču nekad neesmu sagaidījis ne atbildi, ne rezultātu.

Mani izmeta no Mākslas akadēmijas 5. kursa tāpēc, ka man bija zudusi interese un es vairs negāju. Tas bija 1984. gads. Tajā laikā daudz braukāju pa PSRS rūpnīcām, kur veidoju savus darbus, un biju pārliecināts, ka akadēmijas pasniedzēji man nevar dot to, ko gribu. Galu galā uzskatīju, ka esmu jauns cilvēks un man nekādi kompromisi nav vajadzīgi. Es gribēju kaut kā daudz maz godīgāk pret sevi. Man ir bijusi laime vienu īstu radošu pasniedzēju savā dzīvē satikt — tas ir Georgs Barkāns, kas man Lietiškās mākslas skolā mācīja kompozīciju ar totālu atdevi un kreativitāti. Indulis Zariņš mani uzaicināja atpakaļ akadēmijā; viņš teica — nav ko ākstīties, izglītība ir vajadzīga.

Pats esmu diezgan neordinārs pasniedzējs, jo mani vada subjektīvisms. Ir ļoti izteiktas simpātijas un antipātijas. Taču argumentētas — tie, kam ir dotumi un darba saprašana, ir manējie. Man šad tad pārmet: nu, jā, tie ir tavējie, bet tos tu nemaz neredzi. Saprotu, ka tā nedrīkst, ka klasiskam pasniedzēja modulim ir jābūt izlīdzinātam, taču es tāds neesmu, un es tur nekā nevaru padarīt. Starptautiskā līmenī konkurēt ir spējīga mana studente Anda Munkevica, arī Inita Ēmane. Jaunībā ļoti būtiski ir strādāt kvantitatīvi, ieiet šajā materiālā — stiklā.

— Cik ilgā laikā top darbs?

— Mani inspirē absolūti viss, ko redzu, viss, kas ir apkārt. Kāda dizaina detaļa, kāds porcelāna pods, kāda rokassprādze, kāds interjers. Es uzmetu skici, paveidoju ar plastilīnu modulāciju. Tomēr tas ir tikai aizmetnis, jo beidzamos gados visi darbi izmainās 100 procentīgi. Ir pat tā — kad nāk lielais darbs, es to trīs četras reizes jaucu ārā, graizu un tad sevi šaustu, ka nemāku apstāties. Man tik ļoti patīk process, ka tad, kad darbs ir gatavs, man tas ir miris. Nav vairs nekādas intereses vai jēgas pie tā pieiet. Darbs paņem diezgan daudz laika, sākot no atliešanas. Kad tas ir atdzisis, es to graizu un griežu, tad lieku elektriskajā krāsnī un modelēju uz kādas formas. Pēc šī procesa ir asamblāža (salikums), kad atsevišķas daļas tiek līmētas. Būtībā izeju četrus posmus, un no katra es varētu izveidot vienu darbu. Nezinu, kāpēc, bet man ir vajadzīga šī sintēze, katrā šajā posmā es izjūtu kaifu, baudu. Tur arī jūtu dzīvi starp melnu un baltu, starp lakonismu un komplicētību.

— Ierosmes avoti.

— Noteikti — mūzika, tāpēc ka esmu beidzis mūzikas skolu un kopš 15 gadu vecuma dziedu korī. Šajā izstādē tas būtu Pauls Hindemits — "Tīra skaņa". Un Filips Glāss. Tāpēc ka man patīk minimālisms, kurā katram atkārtojumam ir savs piepildījums, kamēr viņš sasniedz kontrapunktu. Protams, man arī viņa uzvārds patīk. (Smejas.)

Man vienmēr saka — mana māksla ir ļoti erotiska. Tieši cilvēka ķermeņa TABU daļas (detaļas) mani rosina visvairāk. Taču pamatā ir amats. Ja tā nav, visi murgi par tēmām un idejām ir nieka vērti. Metropoli, tāpat kā provinci, katrs indivīds pats sevī ceļ. Ar darāmo ir tā — pēc vilšanās vari kaut ko labot ar nākamo darbu. Kopš 1990. gada esmu pasaules stikla aprītē. Japānā ir triennāle, tajā esmu piedalījies trīs reizes un nevienu reizi neesmu "izzūrēts". Tur no tūkstošiem pieņem 50 pasaules māksliniekus. No bijušās Padomju Savienības es un viens igauņis esam vienīgie, kas tikuši lielajā pasaules stikla aprītē. Pirmo reizi, kad bija uzaicinājums tur piedalīties, man neiedeva vīzu. Izrādās, viņiem birokrātijas sistēma ir vēl nežēlīgāka, un tas man bija liels pārsteigums. Personālizstādes ir bijušas Vācijā, Igaunijā, Lietuvā, Krievijā. Maijā būs Luksemburgā, pēc tam Pēterburgā.

— Vieta pasaulē.

— Skotija. Edinburga ir tā vieta, kur es gribētu būt.

— Vai kaut ko atstāj savai kolekcijai?

— Nē, tas nav būtiski. Man gatavs darbs neinteresē. Tu nedrīksti šos slāņus saglabāt sevī, jo tie pārāk daudz no tevis aizpilda, neļauj tev pulsēt nākamam darbam. Nevajag sajūtu dublāžu!

— Pirktspēja.

— Tas pasūtījumu līmenis ir tāds profāns (kaut kādas balvas un tamlīdzīgi). Nekas nopietns nav. Ja ir pasūtījums, faktiski es pats izvēlos, vai tas man ir interesanti. Naudas dēļ es nekad neesmu pieļāvis kompromisu, nekad. Tāpēc kaut kādā veidā sevi fundamentēju ar maizes darbu. Tas man palīdz būt lepnam — atteikties. Es taču nevaru sevi apmānīt, un tā ir būtiskākā lieta. Man pašam jābūt valdniekam. Cilvēkam liekas, ka viņš ir ārkārtīgi elastīgs, tomēr pienāk brīdis, kad ir bankrots.

— Mode.

— Tagad — pēc 10 gadiem — sevi pozicionē ilustratīvisms. Tā ir arī naudas lieta, un to ļoti akceptē jenķi. Viņu kičs zied, šis ir viņu konteksts, viņu rūpals. Nolasāmība, atpazīstamība... Tātad tas pats, kas makdonalds, mikipele, kokakola, džinsi. Pirms tam bija desmitgade, kur prevalēja skandināvu lakonisms, kuru, ja arī amerikāņi novērtē, tomēr neuztver kā savu.

— Etnogrāfija.

— Lietišķā skolā diezgan spēcīgi ar to ēdināja, uz to tika būvēta visa tava būtība. Tas manī dzīvo, no šī skeleta būvēju savas lietas. Mantojums, ko ilustratīvā pakāpē sevī nekultivēju.

— Stils.

— Šajā jautājumā esmu retrogrāds. Man patīk klasiskas lietas, kur ir ļoti daudz skaidrību. Tas viss un visur — akvarelis, stikls vai es pats. Tas ir uzstādījums, kā jāveidojas manai pasaules telpai. Tā ir pamatbūve, salīdzinājums, kas vienu otru reizi satur ceļu un neļauj tev no tā noklīst. Lai es varu elpot. Jo varbūt tas baltais manī pašā sāk blīvēties, kļūst pārāk sablīvēts, ka jātiek no tā vaļā. Saprotu, ka tas ir vajadzīgs, tādi harmoniski cilvēki tev blakām, taču faktiski manas lietas visas rodas zināmā disharmonijā. Ja viss ir pārāk sakārtoti, mana būtība tiecas ko sadauzīt, samīt, sabradāt.

— Atklājumi un zaudējumi.

— Pirms 30 gadiem es domāju, ka stikls ir tikai tāda utilitāra lieta, tie ir lietojami priekšmeti vai — labākajā gadījumā - dekorējoši. Funkcionāli. Tad pienāk laiks, kad viss iziet no rāmjiem un būtībā nes sevī tēlniecību. Kad nonāc saskarsmē ar internacionālo stikla apriņķi un saproti tajā savu vietu — ka tas iet garām, ka šajā veiksmīgajā radošās darbības savilkšanā ar komerciju man nav aizmugures, ka es viņiem neesmu vajadzīgs. Jā, viņi mani paslavēja un esmu tajos lielajos katalogos. Tomēr neesmu konkurence viņu būtiskākajā aspektā — merkantilismā. Viņi var strādāt un ar šo radošo darbu arī nopelnīt, taču mūs pie šīs siles nelaiž.

— Kā sevi lutini?

— Man patīk iedzert alkoholu, teiksim, džinu. Tad baudu vienatni... Tas manī saasina domas, emocionāli atlaiž un dod iespēju būt sirsnīgākam. Mīļākam pret pasauli. Ar grāmatām ir tā, ka jau kopš 2. klases simulēju katru ceturksni divu nedēļu slimību (biju iemācījies uzsist temperatūras stabiņu termometrā) un ieniru grāmatās. Tas ir vislielākais kaifs — būt kopā ar grāmatu, kur varbūt mana iztēle strādā visvairāk. Man nepatika teātris. Es neciešu teātri. Edinburgas slavenajā festivālā 1990. gadā mēnesi katru dienu riju trīs četras izrādes. Pārrijos. Atvēmos. Es tekstu pats varu interpretēt, turklāt, kā man tas tīk, manā noskaņā. Tur es esmu režisors, scenogrāfs, aktieris un varbūt pat šā teksta radītājs. Kino man ir tikai tā brīža situācijas aktualitāte.

— Inteliģence

— To nevar pagērēt uz šo laiku, vidi, kad tiek uzliktas maskas, lai būtu ērti. Inteliģence ir vai nu iedzimta, vai arī skola (bet tad tā noteikti ir vesela struktūra). Varbūt mēs to neredzam, jo tā neafīšējas un netiek afīšēta. Inteliģence nav moderna un populāra lieta.

— Jautājums, ko neuzdevu.

— Anda Treija kādreiz man jautāja: "Nu, kā tev ar to materiālu (stiklu)? Ir viegli vai grūti strādāt?" Es teicu: "Man ir ļoti viegli." Viņa: "Malacis, tad tev profesija nav jāmaina." Būtība ir — lai nekad nejustu grūtumu vai sāpes.

— Jautājums Grinbergam.

— Vai kādreiz šīs sarunas arī gandarī?

— Tās ir manas mācību stundas.